

Twee pausen worden heilig verklaard. Meer dan een eerbetoon

Op zondag 27 april worden Johannes XXIII en Johannes Paulus II in een gezamenlijke ceremonie in Rome heilig verklaard. Wat is hun betekenis? Staan hun figuren voor andere accenten in het kerkelijke beleid? *KERK & leven* vroeg ook aan zijn lezers wat beide kerkvorsten voor hen betekenen en bundelde hun antwoorden in twee zogeheten woordenwolken, waarin de meest gebruikte woorden meteen opvallen.

In Romeinse souvenirwinkels zijn als geruime tijd Ansichtkaarten met de beeltenis van de heilige pausen te koop. © Belga Image

Paus Johannes XXIII

HEILIGE PAUSEN IN DE HERINNERING

Twee pausen worden heilig verklaard. Johannes XXIII en Johannes Paulus II worden geroemd omdat ze beiden op uitzonderlijke wijze vorm gaven aan de katholieke Kerk zoals wij die vandaag kennen. Toch is hun betekenis zeer uiteenlopend. Ze leven ieder ook op een andere manier voort in de herinnering, zo blijkt als we enkele kroongetuigen horen.

Op de website www.volgconclie.be stelt samensteller Sim D’Hertefelt Johannes XXIII voor als de paus met wie alles begon. Hij bracht een nieuwe stijl naar het Vaticaan: bereikbaar, joviaal en pastoraal begoven. Het publiek noemde hem dan ook ‘de goede paus’. Drie maanden na zijn onverwachte verkiezing kondigde hij aan dat er een concilie moest komen om de Kerk bij de tijd te brengen (*aggiornamento*). Daardoor werd Johannes XXIII niet de overgangfiguur die velen bij zijn verkiezing in hem zagen.

Aartsbisschop André-Jozef Léonard kende zowel Johannes XXIII als Johannes Paulus II van nabij. Van 1961 tot 1965 studeerde mgr. Léonard in Rome. Hij verbleef toen in het Belgisch College. „Toen ik er toekwam, was Johannes XXIII al drie jaar paus”, vertelt de aartsbisschop. „Samen met kardinaal Suenens mochten wij, Belgische seminaristen, in 1962 bij hem op audiëntie. Daarvoor was een kwartiertje uitgetrokken, maar het werd bijna een uur. De paus was uitbundig en joviaal en had het ook over familie die in Yvoir, bij Namen, woonde. Hij vertelde over de geschiedenis van Rome en zei opgetogen te zijn dat hij geen wereldlijke macht meer had over de Eeuwige Stad. Hij sprak veel over het concilie dat toen bezig was. Vooral zijn eenvoud en menslievendheid maakten grote indruk op me. Zijn stijl was vergelijkbaar met die van de huidige paus.”

Mgr. Léonard vervolgt: „Ik denk niet dat Johannes XXIII kon bevreunden welke gevolgen het concilie zou hebben. Hij stierf overigens nog vóór de aanvang van de tweede sessie. Ondanks zijn imago was hij stevig geworteld in de traditie, ook al stond hij onbevengd tegenover de hedendaagse cultuur. Zijn doodstrijd, in het voorjaar van 1963, beleefde wij, de Belgische seminaristen in Rome en de inwoners van de stad, intens.”

Jef Felix was directeur van CIDSE, de internationale koepel van vastenacties zoals Broederlijk Delen. Hij is nog steeds actief bij Pax Christi International. Als jonge seminarist arriveerde hij in Rome in het jaar van de dood van Johannes XXIII. Hij herinnert zich vooral de sfeer van het concilie dat toen bijeenkwam. „Plotseling opende de Kerk zich voor de wereld en was er aandacht voor de inzet voor de zwaksten. Aan de gregoriaanse universiteit was het programma nog klassiek, maar in het Belgisch College kregen wij een aanvullende vorming. Klomk het voorheen dat er ‘geen heil buiten de Kerk’ bestond, dan keerde dat in die luttele jaren helemaal. Al heeft Johannes XXIII te zelf nooit gelezen, de grote concilieteksten vormen onrechtstreeks diens erfenis. Als studenten waren we sterk betrokken bij het concilie en waren we er getuigen van hoe onze bisschoppen helemaal open bleiden. Mijn latere engagementen wortelen in die ervaring.”

Over Johannes Paulus II is Jef Felix minder te spreken. „De deur die Johannes XXIII opende, zette hij – althans in het Romeinse spreken – weer op een kier. Johannes Paulus II verketterde de bevrijdingstheologie, maar onder het volk Gods stakte nooit de dynamiek die in de prille jaren 1960 op gang kwam.”

Mgr. Léonard kende Johannes Paulus II persoonlijk. „Driemaal vierden we tijdens de bedevaart met de seminaristen van Louvain-la-Neuve naar Rome met hem de eucharistie en hadden we na afloop een ontmoeting. Van 1987 tot 1991 was ik lid van de theologische commissie en tijdens een audiëntie bleek dat hij een boek van me had gelezen. Als bisschop van Namen ontmoette ik hem meermaals. Een indrukwekkende ervaring was toen ik in 1999 gevraagd werd de vastenretraite in het Vaticaan te preken. Nadien had ik daar met hem een indringend gesprek over.”

De aartsbisschop bewondert de figuur van Johannes Paulus II als pastoor van de hele wereld. „Maar ook om het contrast tussen zijn eerste jaren en de getuigenis van zijn zwakheden aan het eind van zijn leven. Ik herinner me zijn laatste reis naar Lourdes als zieke tussen de zieken. Zijn erfenis? De impact van de Wereldjongerendagen, maar ook zijn encyclieken.” (EDS)

Paus Johannes Paulus II

ALLEBEI VERNIEUWERS, IEDER OP ZIJN EIGEN WIJZE

Ruim zeven jaar na zijn dood, uitzonderlijk snel dus, wordt Johannes Paulus II (1978-2005) heilig verklaard. Paus Franciscus verleent op eigen initiatief nu ook paus Johannes XXIII (1958-1963) dezelfde eer zonder het vereiste tweede mirakel, alsof hij een zeker evenwicht nastreeft. Uniek is de heiligverklaring van een paus niet, want van de 265 bisschoppen van Rome genietten al 78 die eer. Evenmin uniek is dat er twee tegelijk worden gevierd. In 2000 werden zowel Johannes XXIII als Pius IX, de paus van het dogma van onfeilbaarheid, zalig verklaard. Een nieuwe evenwichtsoefening?

Beide heilige pausen legden immers andere klemtonen. Karim Schelkens, verbonden aan het Centrum voor Concliestudie Vaticanum II aan de KU Leuven, past beide pausen in de kerkgeschiedenis van de afgelopen eeuw in. „Wat betreft profiel en persoonlijke overtuiging was Johannes XXIII geen grote vernieuwer”, vertelt hij. „Hij was toegankelijker, directer en spontaner dan veel van zijn voorgangers en bereid tot dialoog, bijvoorbeeld met communisten. Zijn grote teksten gingen over vrede en rechtvaardigheid.”

Johannes XXIII ging de geschiedenis in als ‘de paus van het concilie’, ook al maakte hij slechts de eerste sessie van het Tweede Vaticaans Concilie mee en kondigde hij zelf geen enkel conciliedocument af. „Hij wilde de agenda niet bepalen en dat was nieuw”, verduidelijkt Schelkens. „In zijn opvatting behoorde het concilie de bisschoppen toe. Zijn opvolger, Paulus VI, haalde daarentegen de onderwerpen van het celibaat en de seksuele moraal weg uit het concilie. In tegenstelling tot Johannes XXIII op het concilie nam Johannes Paulus II duidelijker de leiding over de bisschoppen.”

Met de Pool Karol Wojtyła trad voor het eerst sinds eeuwen een niet-Italiaanse paus aan. Schelkens geeft toe dat diens pontificaat niet onder een noemer is te brengen. „Met zijn dubbele pausnaam gaf hij te kennen de erfgenaam te willen zijn van de pausen van het concilie. Al in 1980 werden de concilieteksten met meer voorzichtigheid geïnterpreteerd. Een belangrijk moment dat jaar was de bijzondere bisschoppensynode over de Kerk in Nederland. Onze noorderburen waren na het concilie sterk gepolariseerd en alle partijen legitimeerden zich op basis van Vaticanum II. In 1985, twintig jaar na het einde van het concilie, volgde een synode naar aanleiding van die verjaardag. Tekenend voor Johannes Paulus II was dat hij de vernieuwingen van het concilie niet terugschreef, maar hen wel beschouwde als een grensbepaling meer dan als aanzet naar meer voortschrijdende vernieuwing.”

Meer dan een kwarteeuw lang zat Johannes Paulus II op de troon van Petrus. In dat lange pontificaat vallen drie periodes te onderscheiden. Als reizende paus profileerde hij zich al snel na zijn aantreden als een universele herder. Meer dan bij zijn voorgangers groeide rond de figuur van de Poolse paus ook een personencultus.

Een cruciaal moment kwam er in 1989 met de val van de Berlijnse Muur. Tot dan

„Johannes Paulus II was een minder klassieke paus dan zijn voorgangers”

stond de katholieke Kerk in Oost-Europa in de schaduw. Na 1989 profileerde ze zich almaar nadrukkelijker, mede dankzij de Poolse paus. Schelkens: „Tijdens de jaren 1990 groeiden spanningen tussen Oost en West over de omgang met de secularisatie. Johannes Paulus II toonde zich pessimistisch over ontwikkelingen in de West-Europese samenleving. Door zijn strakke standpunten over de seksuele moraal verdeelde hij Europese katholieken.”

Ook het jaar 2000 is een breukmoment. Johannes Paulus II leefde daar sterk naartoe en beschouwde het als een orgelpunt van zijn pontificaat. De jaren nadien werden overschaduwd door ziekte en ouderdom. Dat leverde hem veel sympathie en respect op en de emotionele reacties bij zijn overlijden kwamen vooral daaruit voort.

„In zekere zin was Johannes Paulus II een minder klassieke paus dan Johannes

XXIII”, weegt de kerkhistoricus beide kerkvorsten af. „Met de Wereldjongerendagen wilde Johannes Paulus II het gangbare beeld van de Kerk in Europa als een vergrijzende gemeenschap bijstellen. En tijdens zijn pontificaat was er ook de opkomst van de nieuwe kerkelijke bewegingen, die los van bisdommen werkten en zich vaak uitdrukkelijk richtten op de figuur van de paus in Rome. Zo spelen ze ongewild een rol in het proces van centralisering.”

Het oordeel is dus genuanceerd. Schelkens: „Johannes XXIII was een veel klassieker paus, maar gaf de bisschoppen meer ruimte. Johannes Paulus II was minder klassiek, maar hij was duidelijk centralistisch ingesteld. Synodes kenden vaak een geringe uitkomst en bisschoppenconferenties kregen weinig slagkracht.”

Erik DE SMET

Heilig in 3D

Wilt u de heiligverklaring van Johannes XXIII en Johannes Paulus II rechtstreeks meebelevén? Op zondag 27 april vanaf 10 uur zendt Kinopolis de plechtigheid live en in 3D uit in Kinopolis Antwerpen (Groenendaallaan 394, 2030 Antwerpen).

Het is de eerste keer dat een pauselijke plechtigheid rechtstreeks in 3D wordt uitgezonden. Het Vaticaans Televisiecentrum CTV bundelt daartoe de krachten met Sky en biedt cinema’s over de hele wereld de mogelijkheid de viering uit te zenden. Op die manier wil het Vaticaan zo veel mogelijk mensen de indruk geven er echt bij te zijn op het Sint-Pietersplein in Rome en de heiligverklaring vanaf de eerste rij bij te wonen.

Tickets zijn gratis, maar het aantal plaatsen is beperkt tot 420 in twee zalen. Registratie is vereist op de website kinopolis.be/heiligverklaring. *KERK & leven* mag vijf duotickets wegschenken. Geïnteresseerden e-mailen uiterlijk donderdagochtend, 24 april, om 10 uur naar wedstrijd@kerknet.be met vermelding van hun naam en een telefoonnummer waarop ze overdag bereikbaar zijn.